

UDK 634.0.923.4(497.12)

SEDANJE STANJE IN TEMELJNI PROBLEMI GOSPODARJENJA Z ZASEBNIMI GOZDOVI V SR SLOVENIJI

Iztok WINKLER

Sinopsis

Zasebni gozdovi pokrivajo v Sloveniji 2/3 gozdne površine, na zasebni sektor odpade 45% tržne gozdne proizvodnje. 90% kmečkih gospodarstev ima gozdove, povprečno imajo v skupni posesti 40% gozdov. Dohodek iz gozdov predstavlja povprečno 5% skupnega dohodka kmečkih gospodarstev. Povprečna zasebna gozdna posest znaša 3 ha.

Razdrobljena posest in z njo povezana drobna tržna proizvodnja ter rastoč delež nekmečkih gozdnih posestnikov so temeljne značilnosti zasebnega sektorja gozdarstva v Sloveniji. Na mali parceli ni mogoče racionalno gospodariti in jo je treba povezovati in združevati. Optimalne ekonomske in tehnološke rešitve tudi v gozdarstvu že zahtevajo združeno delo večjega števila proizvajalcev in primerno družbeno organizacijo proizvodnje. V naših razmerah ko je uveljavljeno skupno gospodarjenje z vsemi gozdovi, je to povezovanje uspešno v obeh sferah: biološki in poslovno-tehnični.

PRESENT SITUATION AND BASIC PROBLEMS IN PRIVATE FOREST MANAGEMENT IN SR SLOVENIA

Iztok WINKLER

Synopsis

Private forests cover two thirds of the total forest area in SR Slovenia. The private sector represents 45 percent of the forest market production. 90 percent of farm holdings have forests which represent on the average 40 percent of their total holdings. The income from the forest represents on the average 5 percent of the total farming income. The average private forest holding amounts to 3 hectares.

The fragmented character of the private holdings and the related small market production, as well as growing portion of non-farming forest owners, are the basic characteristics of the private forestry sector in Slovenia. It is impossible to manage small holdings in a rational manner, therefore they have to be joined and united. Optimal economic and technological solutions already require, also in forestry, a united work of a larger number of producers as well as a suitable social organization of production. In our conditions, where the joint management of all the forests is being practiced, this unification has been successful in both spheres: in the biological as well as in the commercial-technical one.

Prispelo: 20.9.1976

Avtorjev naslov:

prof.dr. Iztok WINKLER, dipl.ing.gozd.,
VTOZD Gozdarski oddelek biotehniške fakultete
61000 LJUBLJANA, Večna pot 83

UVOD

Pred slovensko gozdarstvo se postavlja v sedanjem času aktualna naloga uskladi-
ti proizvodne zmogljivosti gozdov z rastočimi potrebami tržišča z ene strani in
zagotoviti uresničevanje posrednih nalog vseh gozdov z druge strani.

Obseg te naloge najboljše ponazarjajo naslednji podatki iz srednjeročnega progra-
ma razvoja gozdarstva Slovenije za obdobje 1976-1980. V novem planskem obdobju
bomo morali glede na prejšnje obdobje (1971-1975) povečati obseg sečnje od
povprečno 3.055.000 m³ letno na 3.470.000 m³ letno oz. za 14%, obseg tržne
proizvodnje pa od 2.150.000 m³ letno na 2.488.000 m³ letno, ali za 16%.

Naloga je torej težka in odgovorna. Dvakrat težka in odgovorna pa je, če imamo
pred očmi dejstvo, da v našem gozdarstvu prevladuje zasebni sektor. Zasebni
gozdovi morajo imeti pri uresničevanju postavljenih nalog že zaradi svojega dele-
ža pomembno mesto. V primerjavi s prejšnjim planskim obdobjem bosta morala
biti v obdobju 1976-1980 povprečni letni obseg sečnje in tržne proizvodnje lesa v
zasebnem sektorju za četrtno večja (obseg sečnje od 1.560.000 m³ na 1.950.000
m³, tržne proizvodnje pa od 920.000 m³ na 1.150.000 m³).

Na prvi pogled se zdijo te številke neuresničljive. Uresničitve pa bo možna ob
najširši mobilizaciji vseh, ki lahko kakorkoli prispevajo k nadaljnjemu razvoju
gospodarjenja z zasebnimi gozdovi, prvi pogoj zanjo pa je, da temeljito poznamo
zasebne gozdove, njihovo mesto v narodnem gospodarstvu, pomen za lastnike goz-
dov in na tej podlagi gradimo ukrepe gospodarske politike v tem sektorju gospo-
darstva, pripomoremo k večji proizvodnji, hitrejšemu odpravljanju nasprotij med
interesi lastnikov gozdov in družbenimi interesi ter k razvijanju in poglobljanju
socialističnih odnosov na našem podeželju.

Zasebni gozd ima dve osrednji gospodarski nalogi:

- pokrivanje lastnih (naturalnih) potreb lastnikov gozdov z lesom in drugimi gozd-
nimi pridelki;
- dajanje tržnih presežkov, ki omogočajo oskrbo predelovalne industrije, lastni-
kom gozdov pa nudijo denarne dohodka.

Pri pokrivanju lastnih potreb ima gozd dvojno nalogo. Na eni strani črpajo last-
niki iz gozdov les s katerim pokrivajo svoje tekoče letne potrebe po drveh, s teh-
ničnim lesom pa vzdržujejo in popravljajo svoja gospodarska poslopja ter druge
objekte. Na drugi strani pa pomeni gozd rezervo (hranilnico), iz katerega črpa
lastnik občasno ali enkratno večjo količino tehničnega lesa. To je tedaj, ko rabi
les za novogradnjo ali za povečanje kmetije.

Presežke, ki ostanejo po pokritju lastnih potreb usmerjajo lastniki gozdov na tr-
žišče, pri čemer dobijo za prodan les ustrezne denarne prejemke. Stalne denar-
ne prejemke iz gozda nudi vsakoletna prodaja večje ali manjše količine lesa, pač
v skladu z velikostjo posestva. Dohodek, ki ga tako daje gozd, predstavlja skupaj

z dohodka iz kmetijske in drugih dejavnosti, skupen dohodek kmečkih gospodarstev. Še tako majhen dohodek iz gozdov prispeva vendarle svoj delež k skupnim dohodkom gospodarstva.

Še posebno je pomembna vloga gozdov kot vira denarnih sredstev takrat, ko kmečka gospodarstva zaidejo v večje finančne težave, kot npr. ob naravnih nesrečah ali požarih ali ko je treba izplačati dediščine ali ko je naenkrat treba več denarja za preusmeritev kmetije itd.

Navedene gospodarske naloge lahko izpolnjuje zasebni gozd različno, odvisno od velikosti gozda, njegovega deleža v skupni površini kmečkega gospodarstva, gospodarskega stanja gozda in kmečkega gospodarstva.

1. POSESTNE RAZMERE V ZASEBNIH GOZDOVIH

V Sloveniji imamo 1.008.526 ha gozdov, od tega 632.214 ha zasebnih. Ti so last 210.111 gozdnih posestnikov, povprečna posest znaša torej 3 ha.

Zasebna gozdna posest je zelo razdrobljena. 44% gozdnih posestnikov ima gozdno posest do 1 ha, imajo pa skupno le 8% zasebne gozdne površine. 42% posestnikov ima posest 1 - 5 ha, imajo pa skupaj 36% gozdne površine, 9% posestnikov ima posest 5 - 10 ha, ima pa 22% gozdne površine in 5% posestnikov ima posest nad 10 ha, ima pa skupaj 34% gozdne površine. Med posameznimi gozdno-gospodarskimi območji so velike razlike v povprečni velikosti posesti, od 1,37 ha na Krasu do skoraj 9 ha na slovenjegraškem gozdnogospodarskem območju.

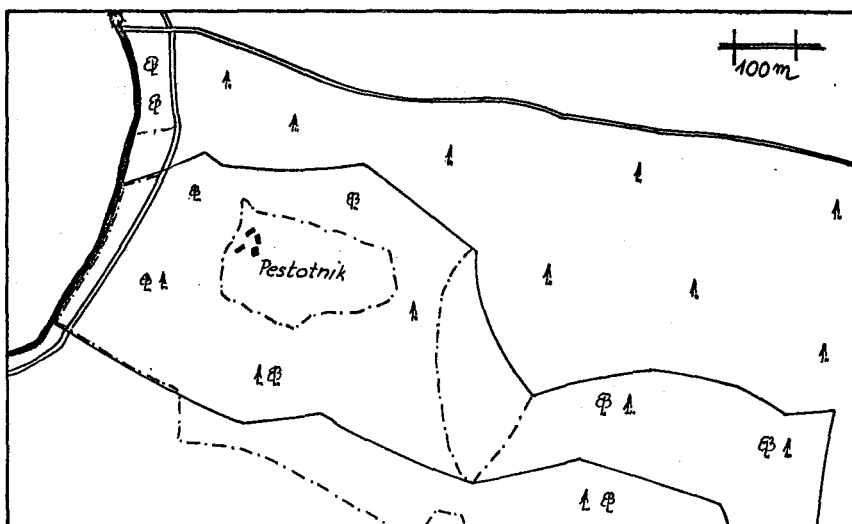
Z vidika gospodarjenja z gozdovi pa je tudi pomembno, koliko prostorsko ločenih parcel ima kakšen gozdni posestnik, ker šele to kaže pravo razdrobljenost posesti. Kompletnih podatkov o tem nimamo, iz posameznih analiz na terenu pa je mogoče sklepati, da ima vsak gozdni posestnik povprečno tri prostorsko ločene gozdne parcele.

Razdrobljenost zasebne gozdne posesti pa se ne kaže samo v majhnosti posamezne posesti in v velikem številu prostorsko ločenih parcel, ampak tudi v najrazličnejših oblikah teh parcel.

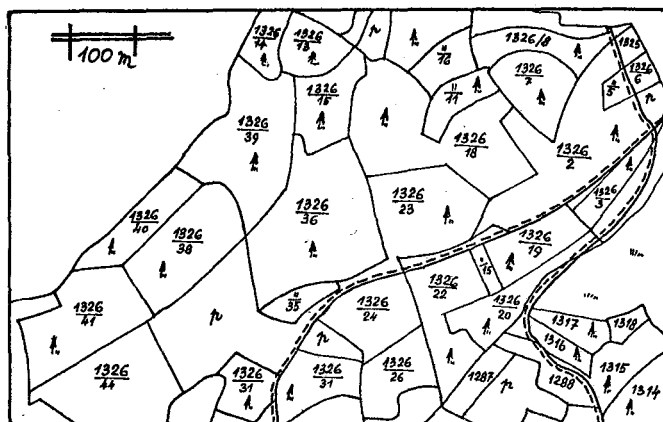
Čeprav so gozdne parcele rezultat razmeroma mladih delitev in niso povezane s starimi agrarnimi sistemi pa lahko vendarle govorimo v slovenskih zasebnih gozdovih o naslednjih oblikah razporeditve posesti:

a) posesti v celkih

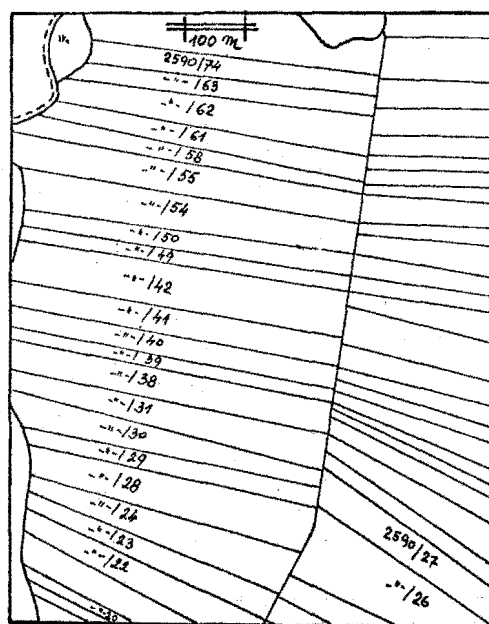
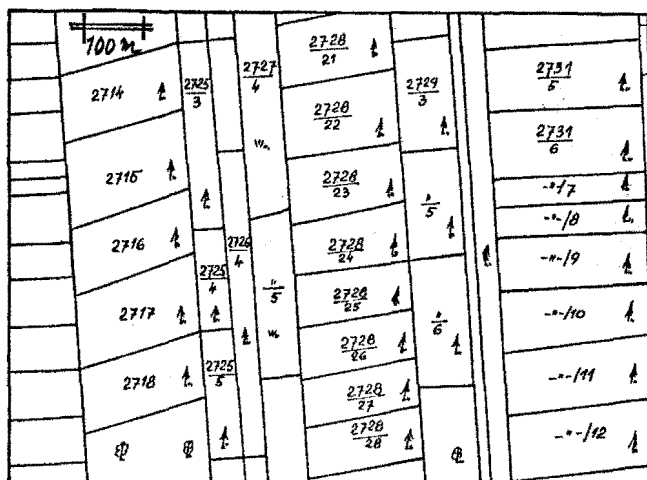
Celki so nastali večinoma v 12. in 13. stoletju, ko je kolonizacija dosegla kulminacijo in sicer v gorskih predelih in predgorju Alp, na Pohorju in na Gorenjskem. Kmetje so se posamič naselili na krčevinah in imeli velike površine obdelovalne zemlje, pašnikov in gozdov. Sredi posestva so si zgradili hišo in gospodarske objekte, okoli pa so bile njive, pašniki, na robovih posestva pa je ve-

Slika 1: Posest v celku

Slika 2: Posest v grudah
Izseček iz katastrske karte k.o. Korita

činoma ostal gozd. Posestvo so imeli v enem kosu ali celku. Mnogo celkov se je ohranilo do danes, ker se praviloma niso delili (slika 1).

b) posest v grudah,

kadar je posest razkosana in brez reda pomešana. Parcele so večinoma nepravilnih oblik (slika 2).

c) posest v delcih,

posest je sistematično parcelirana na dolge in ozke proge in nato razdeljena na manjše delce. Posest sleherne kmetije je enakomerno razmetana po posameznih progah (slika 3).

d) posest v sklenjenih progah,

posest je razdeljena na dolge, primerno široke vzporedno potekajoče proge in vsak pas ima v lasti en posestnik (slika 4).

Proučevanje oblik razdelitve gozdov ima za nas čisto praktičen pomen. Razdrobljene parcele onemogočajo smotrno gospodarjenje z gozdovi in to toliko bolj kolikor bolj so delitve nenaravne.

2. DROBLJENJE ZASEBNE GOZDNE POSESTI

Povprečna zasebna gozdna posest se postopoma zmanjšuje. V zadnjih sedemdesetih letih se je zmanjšala skoraj za polovico; od 5,6 ha v začetku tega stoletja na 3 ha leta 1970.

Na te spremembe vplivajo številni vzroki: prodaja dela gozdov, kadar lastnik zai-de v gospodarske težave, prodaja gozdov zaradi nakupa tehničnih sredstev, gradenj novih objektov, preusmeritve kmetije in podobno; prodaja in delitev gozdov zaradi izplačila dediščine. Na velikost povprečne zasebne gozdne posesti so znatno vplivali tudi ukrepi agrarne reforme, še posebej tisti, ki se nanašajo na ne-kmečke gozdne posestnike.

Izraziti vpliv na drobljenje gozdne posesti imajo tudi nagle gospodarske in družbe-ne spremembe, ki jih karakterizira nagli razvoj vseh gospodarskih dejavnosti in spreminjanje poklicne sestave prebivalstva. Gospodarska struktura se naglo spre-minja, zlasti se naglo zmanjšuje delež kmečkega prebivalstva. Ta je znašal le-ta 1857 še 83,3%, v začetku tega stoletja 73,3%, leta 1948 48,9%, lani pa le še 17,5%.

Posebno v času ekstenzivne industrializacije je podeželje zapustilo mnogo ljudi, ki so se odselili v nove industrijske centre. Ta odliv je bil zlasti v prvem ob-dobju hitrejši kot so bile možnosti za zaposlitev v industriji in bivanje v mestih. Nanj so vplivali zlasti naslednji ekonomski dejavniki:

1. Prejemki iz delovnega razmerja so stalni in niso odvisni od elementarnih pri-lik, letnega časa in podobno, kot je to v kmetijstvu. Ta razlika je toliko več-ja, na kolikor nižjem tehničnem nivoju je kmetijstvo.
2. Prejemki iz delovnega razmerja so denarni. Z razvojem proizvodjalnih sil in tržišča so se tudi kmetje vključevali v blagovno-denarne odnose in imeli vse večje potrebe po denarnih sredstvih. Do njih pa so prišli hitreje in relativno lažje v nekmetijskih dejavnostih kot pa v tržni kmetijski proizvodnji.
3. Življenjski pogoji so bili na podeželju manj ugodni kot v mestu (oddaljenost od kulturnih, zdravstvenih in šolskih centrov, slabe komunikacije itd.).

Zaposlovanje izven domačega gospodarstva pa ne pomeni vedno tudi definitivnega odhoda z gospodarstva. Vse bolj se javlja tudi kategorija tki. mešanih gospodar-
stev, ki imajo osnovni vir dohodka izven kmetijstva, obdržala pa so tudi še ves ali pretežni del kmetijskih in gozdnih površin. Poglavitni vzroki za nastanek ta-kih gospodarstev so naslednji:

1. Delovna sila, ki se zaposluje izven gospodarstva je v glavnem nekvalificirana. Dohodki te kategorije pa so prenizki in ne zagotavljajo eksistence njihovega go-
spodarstva oziroma gospodinjstva.
2. Hitremu gospodarskemu razvoju ne sledi tudi ustrezna urbanizacija (npr. iz-
gradnja stanovanj), zato mnogi "novi industrijski delavci" ostajajo doma in se
vozijo na delo v industrijske centre.
3. Nestabilne razmere v kmetijstvu ne omogočajo ustreznih dohodkov kmečkemu
prebivalstvu, zato to išče dopolnilne vire dohodkov izven kmetijstva.

Te spremembe so se odražale tudi v gozdnem gospodarstvu, posebej še ko neso-
razmerno naglo raste število nekmečkih gozdnih posestnikov in njihova gozdna po-
sest.

Povojni statistični popisi kmetijstva so skušali navedena gibanja tudi kvantificira-
ti, vendar predvsem globalno in ne dajejo podrobnih podatkov za gozdno posest.

Ob popisu živine leta 1951 so zbrali tudi podatke o površini gozdov nekmetov.
Takrat je bilo ugotovljeno, da je v Sloveniji 2,5% zasebne gozdne površine, ki
je bila v lasti nekmetov, pri čemer so bila kot nekmečka opredeljena tista gospo-
darstva, katerih starešina ni bil kmet. (10)

Leta 1963 so v analizi poteka podružbljanja zasebne gozdne proizvodnje ugotovili,
da je med gozdnimi posestniki 20,6% nekmetov, niso pa mogli zbrati podatkov o
površini njihovih gozdov. (4)

Prve popolnejše podatke o tej problematiki je dala anketa (2), ki jo je leta 1968
izvedlo Poslovno združenje gozdnogospodarskih organizacij in je pokazala, da je
med gozdnimi posestniki 30,1% nekmetov, ki imajo 17,7% vse zasebne gozdne po-
sesti.

Kriteriji za opredeljevanje gozdnih posestnikov med nekmete in kmete pa niso bili na vseh gozdnogospodarskih območjih enaki. Na večini območij so šteli med kmete tiste posestnike, ki jim je v smislu zakona o gozdovih priznana pravica do lesa za domačo porabo, na nekaterih območjih pa so kot kmete šteli le tiste posestnike, ki imajo kmečko zdravstveno zavarovanje. Zato sodimo, da so navedeni podatki o deležu nekmečkih gozdnih posestnikov nekoliko previsoki, manjkajo pa tudi podatki o tki. mešanih gospodarstvih.

V letih 1970 do 1972 smo, ob sodelovanju nekaterih gozdnih obratov ter s pomočjo absolventov gozdarstva, izvedli več lokalnih anket o zasebnih gozdovih s katerimi smo poleg drugega zbirali tudi podatke o kmečkih in nekmečkih posestnikih (3). Pri anketiranju smo vsa kmečka gospodarstva, ki imajo gozdove, razdelili v tri skupine, pri čemer smo izhajali iz proizvodnega načela:

- kmetijska, kjer vsi aktivni člani gospodarstva delajo samo na kmetiji,
- mešana s člani, ki so stalno zaposleni zunaj kmečkega gospodarstva in s člani, ki delajo samo na lastni zemlji,
- nekmetijska, ki nimajo niti enega člana, ki bi bil stalno zaposlen na domači kmetiji, ampak so vsi aktivni člani zaposleni zunaj kmečkega gospodarstva.

Navedena opredelitev je enaka opredelitvi, ki je sicer uporabljena pri popisih kmetijstva v letih 1960 in 1969.

Po tem kriteriju so bile izvedene ankete na različnih gozdnih obratih, ki so zajele 7% skupne zasebne gozdne posesti in 9% slovenskih zasebnih gozdnih posestnikov.

Na podlagi te ankete smo ocenili, da je v Sloveniji med gozdnimi posestniki približno 56.000 (26,6%) takih, katerih kmečka gospodarstva lahko obravnavamo kot nekmetijska in ki imajo okoli 90.000 ha (14,2%) gozdov. Hkrati je v Sloveniji 26,9% gozdnih posestnikov katerih kmečka gospodarstva lahko obravnavamo kot mešana, nanje odpade 24,1% celotne zasebne gozdne posesti ter 46,5% takih posestnikov katerih kmečka gospodarstva lahko obravnavamo kot kmetijska, odpade pa nanje 61,7% celotne zasebne gozdne posesti.

Zakon o kmetijskih zemljiščih iz leta 1973 (19) pa daje novo širšo opredelitev kmeta kot občana, "ki z osebnim delom obdeluje kmetijsko zemljišče, stalno živi v kraju, kjer je to kmetijsko zemljišče ali njegov del in s kmetijsko dejavnostjo redno ustvarja pomemben dohodek ne glede na to, če ima še druge vire dohodkov (npr. iz delovnega razmerja, pokojnine, obrti in podobno)". Na podlagi te opredelitve kdo je kmet, je sedaj prijavljeni obseg nekmečke gozdne posesti precej manjši kot smo ga ocenili v preteklih letih. Podatki iz dvanajstih gozdnogospodarskih območij, ki smo jih posplošili na vso Slovenijo kažejo, da je v smislu zakona o kmetijskih zemljiščih v Sloveniji okrog 28.000 gozdnih posestnikov, ki niso kmetje, imajo pa približno 60.000 ha gozdov.

Nekmečki gozdni posestniki niso neposredno navezani na gozd, zato največkrat iščejo v svojem gozdu le trenutne in enkratne koristi. Tudi niso zainteresirani za aktivno sodelovanje v gozdni proizvodnji. Tako postajajo vsebinsko povsem nova lastninska kategorija, ki nedvomno zahteva tudi drugačen odnos in ukrepe gospodarske politike.

Leta 1974 sprejeti zakon o gozdovih (20) tudi prvič diferencirano obravnava gozdne posestnike kot kmete in nekmete. Medtem ko imajo kmetje lastniki gozdov v okviru skupnega gospodarjenja vse samoupravne pravice in dolžnosti in so organizirani v obratih za kooperacijo, pa daje zakon nekmečkim gozdnim posestnikom le tiste pravice, ki izvirajo neposredno iz lastnine, z njihovimi gozdovi pa neposredno gospodarijo gozdnogospodarske organizacije združenega dela.

3. GOZDNOGOSPODARSKE POSLEDICE DROBLJENJA ZASEBNE GOZDNE POSESTI

Razdrobljenost zasebne gozdne posesti ima hude gospodarske posledice. Že Marx je opozoril na neracionalnost gospodarjenja na majhnih parcelah in na posebnost gozdarstva, ki zaradi dolge proizvodne dobe ni primerna zasebna gospodarska dejavnost. Pri analizi produkcijskega časa je citiral naslednjo Kirchofovo misel:

"Gojenje gozdov pa zahteva za pravilno gospodarjenje ... tudi večjo površino gozdov kakor kultura žita, ker gredo postranski plodovi večinoma v izgubo, ker je težje zagotoviti zaščito gozda itd. Razen tega je produkcijski proces vezan na tako dolga razdobja, da presega načrte privatnega gospodarstva, v posameznih primerih celo dobo enega človeškega življenja... Kdor torej nima še kakšnega drugega dohodka in nima v posesti večjih gozdnih površin, ne more pravilno gospodariti z gozdom". (8, II, str. 271).

Gozdnogospodarske posledice drobljenja zasebne gozdne posesti so zlasti naslednje:

- razdrobljeni zasebni gozdovi so praviloma slabše ohranjeni, imajo nižjo hektarsko lesno zalogo in manjši prirastek,
- stroški gospodarjenja so večji,
- pri prodaji gozdnih sortimentov se dosegajo slabši ekonomski rezultati,
- delež tržne proizvodnje na enoto površine je manjši.

Prvi pogoj za uspešno in načrtno gospodarjenje z gozdovi so tehtno izbrani gozdnogojitveni in gozdnogospodarski cilji, ki morajo upoštevati potrebe družbe in posameznika. Te cilje pa težko dosegamo, če je posest razdrobljena in nepravilnih oblik s stalnimi in relativno velikimi potrebami lastnika gozda. Zaradi relativno velike navezanosti lastnika na gozd so zasebni gozdovi praviloma slabše ohranjeni, imajo nižjo hektarsko lesno zalogo in manjši prirastek kot družbeni gozdovi.

Na zasebne gozdove odpade 63% gozdne površine, vendar imajo le 58% celotne lesne zaloge. Povprečna hektarska lesna zaloga v zasebnih gozdovih je le 157 m³/ha, kar je 23% manj kot v družbenih gozdovih. Letni prirastek v zasebnih gozdovih znaša povprečno 3,9 m³/ha, kar je 16% manj kot v družbenih gozdovih.

Navedena povprečna ugotovitev pa bi morala veljati tudi za posamezne primere. Obstajati bi morala npr. korelacija med velikostjo posesti in višino lesne zaloge, saj je lesna zaloga razen od rastiščnih razmer in sestave drevesnih vrst odvisna tudi od načina gospodarjenja. Tuje raziskave jasno kažejo na to odvisnost. Analiza lesne zaloge pri 1000 posestnikih na štirih vzorčnih obratih v Sloveniji pa je pokazala, da ni značilne povezave med velikostjo gozdne posesti in velikostjo hektarske lesne zaloge. To si je mogoče razlagati z dejstvom, da v Sloveniji že tretje desetletje gospodarimo z vsemi gozdovi bolj ali manj načrtno in je škodljivi vpliv razdrobljenosti gozdne posesti na stanje posesti (gozda) že precej odstranjen in da smo že uspeli v celotnem kompleksu zasebnih gozdov izboljšati gospodarsko stanje, čeprav kot celota še zaostaja za stanjem v družbenih gozdovih.

Skoraj za vse stroške, ki nastanejo pri gospodarjenju z zasebnimi gozdovi velja, da s padajočo velikostjo posesti relativno rastejo. Obstajajo določene faze dela, ki ostajajo časovno nespremenjene, čeprav se gozdna površina na kateri nameravamo opravljati določeno delo manjša. Značilen primer za to so stroški odkazovanja drevja. Odkazovanje drevja je na razdrobljeni posesti težavno in drago. Čim bolj je gozdna posest razdrobljena, tem manjšo količino drevja more gozdar odkazati na dan. To je razvidno iz naslednjih normativov za odkazovanje drevja v zasebnih gozdovih:

Tabela št. 1: Normativi za odkazovanje drevja v zasebnih gozdovih

za posest kjer odkažejo	je norma
10 m ³	24 m ³ /8 ur
10 - 20 m ³	50 m ³ /8 ur
20 - 40 m ³	82 m ³ /8 ur
nad 40 m ³	122 m ³ /8 ur

Povprečni stroški gospodarjenja se povečajo tudi zaradi tki. načetih dni. Načeti dnevi se pojavljajo pri manjših gozdnih površinah, ko kljub najboljšemu načrtovanju in delovni disciplini delavci opravijo določeno delo pred koncem delovnega dneva, ali pa ko jim ostane za naslednji dan še malenkost.

Na mali gozdni posesti je neracionalno uporabljati nekatere stroje, ker so premalo izkoriščeni. Neproduktivni čas teh strojev je pri majhnih površinah veliko večji kot pa obratovalni čas.

Pri izkoriščanju gozdov so posebne težave tudi zaradi oblike posesti. Zlasti dolge in ozke parcele otežujejo smotrno izkoriščanje gozdov, npr. spravilo lesa. Velike pa so tudi izgube časa zaradi prostorske razsežnosti sicer majhnih parcel.

Gozdni posestniki z lesom iz svojih gozdov najprej pokrijejo lastne potrebe, presežke pa dajejo na trg. Čim manjša je gozdna posest tem manj je tržnih presežkov.

V zadnjih petih letih smo v Sloveniji posekali letno povprečno 3.000.000 m³ lesa, od tega v zasebnih gozdovih povprečno 1.560.000 m³ ali 52%. Zaradi slabšega stanja gozdov in večjega deleža listavcev je struktura poseka lesa po namenu v zasebnih gozdovih nekoliko manj ugodna kot v družbenih, zlasti je manjši delež tehničnega lesa.

Od skupnega neto poseka lesa v zasebnih gozdovih je odpadlo v obdobju 1971 - 1975 na tržno proizvodnjo povprečno letno 900.000 m³ ali 67%. Ta delež v posameznih letih niha, ima pa rahlo tendenco povečevanja. Pri tehničnem lesu je delež tržne proizvodnje precej visok, okoli 80%, pri drveh pa nizek, le 16%. Tržna proizvodnja zasebnega sektorja predstavlja povprečno le 42% tržne proizvodnje slovenskega gozdarstva.

V obdobju 1971 - 1975 je znašala v zasebnih gozdovih povprečna letna tržna proizvodnja lesa 1,4 m³/ha oziroma 4,3 m³/gozdno posestvo. Obseg in struktura vsakoletne tržne proizvodnje pa sta precej odvisna od gospodarskega stanja gozda in od trenutnih potreb lastnika gozda, v mnogočem pa tudi od razporeditve in taktiziranja gozdnih posestnikov. Značilen primer za to sta v preteklosti zlasti leti 1968 in 1969, ko so gozdni posestniki pričakovali sistemske spremembe pri gospodarjenju z gozdovi, predvsem prost promet z lesom in se je v teh letih zmanjšal posek lesa nasploh in še bolj pa delež tržne proizvodnje.

Tudi obseg tržne proizvodnje je pri posameznih posestnikih zelo različen. Anketa je pokazala, da 74,8% gozdnih posestnikov sploh ne seka vsako leto ali pa seka le za domačo porabo, 10,5% posestnikov ima tržno proizvodnjo do 5 m³, nanje odpade 6,1% tržne proizvodnje, 12,7% posestnikov ima tržno proizvodnjo 5 - 50 m³, odpade pa nanje 48,2% celotne tržne proizvodnje; 2% gozdnih posestnikov pa ima tržno proizvodnjo nad 50 m³ letno, odpade pa nanje 45,7% celotne tržne proizvodnje. Tržna proizvodnja je torej skoncentrirana pri zelo majhnem številu gozdnih posestnikov.

Z velikostjo gozdne posesti raste pomen gozdov kot tržnih proizvajalcev. Drobna gozdna posest pokriva predvsem svoje sprotne naturalne potrebe in ne daje pomembnejših tržnih presežkov.

Tabela št. 2: Delež tržne proizvodnje pri posameznih velikostnih skupinah gozdne posesti

Velikostna skupina zasebne gozdne posesti	Delež tržne proizvodnje od neto poseka lesa (%)
0 - 1 ha	45,6
1 - 3 ha	50,7
3 - 5 ha	71,7
5 - 10 ha	77,4
10 - 20 ha	89,1
20 - 50 ha	92,2
nad 50 ha	95,9

Posestniki z majhno tržno proizvodnjo se ne morejo samostojno ukvarjati s prodajo lesa. Pri svobodnem oblikovanju cen les iz zasebnih gozdov ni enakovreden lesu iz družbenih gozdov, ker majhni gozdni posestniki ne morejo konkurirati z majhnimi količinami lesa. Majhni gozdni posestniki imajo tudi le po nekaj kosov tki. posebnih ali kakovostnejših sortimentov. Za posamezne kose pa je težko najti kupca oz. dobiti zanje ustrezno ceno. Mali gozdni posestniki tudi niso stalni proizvajalci za tržišče, temveč se pojavljajo le občasno. Zato so samostojni samo v proizvodno-tehničnem pogledu, v komercialnem pa povsem odvisni od trgovcev.

Razdrobljena posest in z njo povezana drobna blagovna proizvodnja sta temeljni značilnosti zasebnega sektorja gozdarstva v Sloveniji. To narekuje tudi temu ustrezne organizacijske oblike gospodarjenja z zasebnimi gozdovi. Povsem jasno postaja, da na majhni parceli ni mogoče več racionalno gospodariti in da je treba drobno posest povezovati in združevati. Pri tem pa drobne zasebne posesti in z njo povezane drobne blagovne proizvodnje v gozdarstvu ne bi smeli obravnavati kot ostanek kapitalizma, ki ga mora socializem odpraviti in s silo privedi v družbeni sektor. Drobna blagovna proizvodnja je sopotnik vseh proizvodjalnih načinov, tako tudi kapitalističnega in socialističnega. Neizbežen sopotnik zato, ker vsa proizvodnja ne more biti velika. Vendar je že kapitalizem neusmiljeno uničil vso tisto drobno proizvodnjo, pri kateri so obstajale pri dani stopnji razvoja tehnologije ekonomske prednosti proizvodnje v velikem merilu. Proizvodni odnosi so se torej prilagajali zahtevam razvoja proizvodjalnih sil. V gozdarstvu je šel ta proces počasneje, proizvodni odnosi so se zaradi počasnejšega razvoja proizvodjalnih sil počasneje razvijali. Vendar pa je danes povsem očitno, da optimalne ekonomske in tehnološke rešitve tudi v gozdarstvu že zahtevajo združeno delo večjega števila proizvajalcev in primerno družbeno organizacijo proizvodnje. To so rešitve, ki bodo zmanjšale proizvodne stroške in omogočile cenejšo proizvodnjo. Razvoj proizvodjalnih sil je torej tudi drobno gozdno proizvodnjo pripeljal do trenutka, ko sama ne more več obstajati in jo sili v povezovanje in združevanje.

Vendar pa malega posestnika in njegove drobne blagovne proizvodnje ne smemo prepustiti stihiji, ampak mu moramo dati možnost, da pravočasno in postopoma

preide v nove proizvodne odnose. Klasik marksizma Engels je o tem pisal: "Dруги, ko bomo mi pri državnem krmilu, ne bomo mislili na to, da bi malega kmeta nasilno razlastili, kakor bomo primorani storiti z veleposestniki - kar je prav očitno. Naša naloga je predvsem, da malega posestnika in njegovo malo proizvodnjo prevedemo v zadružno, a ne s silo, marveč z zgledom in družbeno pomočjo. In tu imamo vsekakor dovolj sredstev, da lahko damo malemu kmetu upanje na ugodnosti, ki mu morajo biti že sedaj jasne" (6, str. 557).

In dalje: "Mi pa smo vendar odločno na strani malega kmeta; storili bomo vse, kar je dopustno, da mu olajšamo usodo, da mu olajšamo prehod v zadrugo in če se za to še ne bi mogel odločiti, da mu omogočimo daljši rok za premislek, med katerim bo lahko ostal na svoji parceli. Tega ne delamo samo zaradi tega, ker mislimo, da spada mali kmet, ki živi od svojega dela virtualno k nam, marveč tudi iz neposrednih interesov stranke" (6, str. 559).

Jasno pa je, da pri tem mislimo samo na tiste gozdne posestnike, ki dobivajo dohodek od lastnega dela, ne pa na tiste, katerih dohodek izhaja samo iz lastnine nad produkcijskimi sredstvi (renta) in od izkoriščanja tujega dela.

Če smo se torej tudi v gozdarstvu odrekli skrajne poti, t.j. nacionalizacije drobne posesti, je prehod zasebne posesti v družbeni sektor lahko le postopen. Prva faza tega prehoda pa je podružbljanje zasebne gozdne proizvodnje. Podružbljanje bomo izvajali s postopnim povezovanjem zasebnih gozdov. Namen tega povezovanja je uvajanje modernega proizvodnega procesa, to je procesa, v katerem bo proizvodnja v tehnološkem-ekonomskem smislu podružbljena, lastnina pa se bo čedalje bolj izkazovala neposredno v denarni renti. "Družba, ki bo čedalje bolj nadzirala to rento, bo usmerjala to rento, bo usmerjala njeno gibanje v skladu s svojimi ekonomskimi potrebami pa tudi v skladu z danimi političnimi odnosi in potrebami podpiranja in krepitev politične enotnosti delovnih ljudi mesta in vasi" (7).

Naš povojni razvoj zasebnega sektorja gozdarstva gre po prikazani poti. Razvoj sam pa ni hiter niti vedno premočrten, saj na konkretne rešitve vplivajo številni dejavniki.

Nesporno pa je dejstvo, da smo že dosegli prve rezultate v obeh sferah dejavnosti: biološki in poslovno-tehnični.

V biološki sferi se s sproščeno tehniko gojenja gozdov prilagajamo zelo raznovrstnim naravnim in gospodarskim razmeram. Sproščeno gojenje gozdov spoštuje pri uresničevanju kratkoročnih ciljev posestne meje, pri prizadevanjih za doseg dolgoročnih ciljev pa se sproščena tehnika gojenja izogiba posestni meji, vendar brez vsakršne prizadetosti posameznega posestnika.

V okviru poslovno-tehničnega povezovanja je zlasti pomembna načrtna izgradnja gozdnih cest in organizirana prodaja gozdnih sortimentov, z vključitvijo družbenega sektorja v tiste faze proizvodnje, kjer lahko prispeva k racionalni gozdni proizvodnji.

4. GOZDNI POSESTNIK KOT LASTNIK GOZDA IN KOT DELAVEC

Za nadaljnje obravnavanje družbeno-ekonomske problematike zasebnega sektorja je pomembno, da ločeno obravnavamo gozdne posestnike kot lastnike gozdov in kot delavce.

Gozdni posestnik dobiva kot lastnik gozda rento, kot delavec pa osebni dohodek, ki temelji na načelih delitve po delu. Takšno ločitev smo formalno dosegli že z uvedbo skupnega gospodarjenja, vendar v praksi gozdnogospodarske organizacije še vedno odkupujejo les od gozdnih posestnikov in odkupne cene še vedno celovito in zamegljeno vključujejo rento in osebni dohodek gozdnega posestnika.

Renta je v svojem bistvu kapitalistična ekonomska kategorija, vendar je hkrati, kot je zapisal Kardelj vendarle "nujna in koristna koncesija socialistične družbe kmetu - lastniku, ker je kmet del našega delovnega ljudstva in ker je renta edina oblika, ki omogoča, da kmet postopoma prehaja na socialistične pozicije - če izvezamo proces kapitalističnega razslojevanja vasi, ekspropriacijo ali splošno kolektivizacijo stalinskega tipa". (7).

Renta bo zato še obremenjevala naše gospodarstvo kot ostanek zemljiške lastnine in nesocialističnih odnosov vse dotlej, dokler ne bo materialni razvoj družbe ustvaril pogojev da izgine. Rento je treba presojsati kot zgodovinsko neizbežen davek, s katerim se mora socialistične družba odkupiti od določenih ostankov preteklosti.

Rento lahko obravnavamo na dva načina:

- ali jo priznavamo kot lastnikovo naložbo, to je, da jo upoštevamo pri proizvodnih stroških in torej tudi pri osnovi za delitev dohodka.
- ali pa določimo zanjo fiksni znesek, ki ga lastniku izplačamo iz dohodka pred delitvijo.

Fiksna renta je naprednejša oblika sodelovanja med kmetom-lastnikom gozda in gozdnogospodarsko organizacijo, ker jasneje loči kmeta - lastnika gozdov od kmeta - delavca. Lastništvo gozda se pojavlja že v izčiščeni obliki rente. Gozd je v tem primeru pravzaprav dan v zakup, zanj dobiva lastnik rento. Ločeno od tega pa se določa njegov zaslužek za delo.

V povojnem obdobju sta se pri nas uveljavila v bistvu oba načina obravnavanja rente. Tistim gozdnim posestnikom, ki se sami niso vključili v gozdno proizvodnjo, ampak prepuščali to gozdnogospodarskim organizacijam smo rento obračunavali v fiksnem znesku. Pri gozdnih posestnikih, ki so se sami vključevali v gozdno proizvodnjo pa nismo ločeno obravnavali rente in plačila za opravljeno delo in smo oboje skupaj upoštevali pri proizvodnih stroških in pri osnovi za delitev dohodka. Leta 1976 sprejeti zakon o združenem delu (21) pa to vprašanje rešuje zelo jasno, saj zahteva, da je treba ločeno izkazovati del čistega dohodka temeljne organizacije kooperantov, ki pripada združenim kmetom-lastnikom gozdov na podlagi lastninske pravice na zemljišču (gozdu) oziroma delovnih sredstvih, ki jih združujejo, ostali čisti dohodek pa razporejati enako kot čisti dohodek drugih TOZD.

V pogojih parcelnega gospodarjenja pa postopoma izginja absolutna renta in ostaja le diferencialna. V mnogih primerih zajema odkupna cena le še nadomestilo za opravljeno delo, lastniki gozdov pa za svoje lastništvo ne dobijo ničesar. In vendar tudi v takih pogojih mnogi gozdni posestniki še naprej redno izkoriščajo svoje gozdove. Meja izkoriščanja gozda za parcelnega lastnika namreč ni renta. Absolutna meja zanj kot lastnika je kot pravi Marx "samo mezda, ki jo plačuje sam sebi potem ko odšteje svoje stroške. Dokler mu cena produkta krije mezdo, bo obdeloval svojo zemljo in to pogosto vse do fizičnega minimuma mezde". (8, III., str. 898).

V pogojih nagle diferenciacije lastnikov gozdov pa mnogi posestniki dobivajo pretežni del dohodkov iz drugih virov kot iz gozdov in torej niso ekonomsko odvisni ali navezani na gozd. Taki posestniki se navadno ne zadovoljujejo samo z nadomestilom za opravljeno delo (mezdo), zlasti še, če se sami ne vključujejo v gozdno delo in opravljajo posamezne faze gozdne proizvodnje z najeto delovno silo ali jih prepuščajo v izvršitev gozdnogospodarski organizaciji. Zato tam, kjer je renta majhna ali je sploh ni več, pogosto nočejo več sekati.

Družbene ukrepe s katerimi je bila zagotovljena lastnikom gozdov minimalna renta je treba tolmačiti predvsem iz dveh vidikov:

- v fazi postopnega prehajanja zasebnih gozdov v skupno gospodarjenje z vsemi gozdovi so ti ukrepi zagotavljali minimalno odškodnino gozdnim posestnikom kot lastnikom gozdov in pomenijo preventivni ukrep, ki naj zagotavlja določeno ekonomsko varnost lastnikov gozdov v skupnem gospodarjenju;
- minimalna renta pa na drugi strani pomeni tudi spodnjo mejo do katere so gozdnogospodarske organizacije še dolžne izvajati obveznosti iz gozdnogospodarskih načrtov - t. j. realizirati predvidene etate v zasebnih gozdovih. Dogajalo bi se namreč lahko, da bi v določenih proizvodnih pogojih stroški dela bili večji od odkupne cene in bi se lastniki gozdov odrekli izkoriščanju takih gozdov, v gozdnogospodarskih načrtih planirane etate prepustili v realizacijo gozdnogospodarski organizaciji (ki je po zakonu odgovorna za izvedbo načrtov), zase pa zahtevali vsaj minimalno rento. Gozdnogospodarske organizacije bi v takem primeru morale to rento kriti iz dohodka ustvarjenega v družbenem sektorju, kar pa je seveda nedopustno. V takem primeru je jasno, da preneha obveznost gozdnogospodarske organizacije za realizacijo etatov.

Razvoj ekonomskih odnosov bo neizbežno pripeljal do tega, da bo renta majhna ali je sploh ne bo več in bo torej postala lastnina nad gozdom vse bolj samoupravna oblika brez ekonomskih posledic.

Zato je toliko bolj treba vključevati gozdne posestnike v gospodarjenje z gozdovi, da sodelujejo s svojim delom in delovnimi sredstvi. In kakšne so realne možnosti za to?

Gozdni posestniki skoraj v celoti v lastni režiji opravijo prvi dve fazi gozdne proizvodnje (posek in spravilo), mnogo manj pa tretjo fazo-prevoz lesa. To pa ne pomeni, da to delo opravijo gozdni posestniki sami. Rezultati ankete kažejo, da

je najeta delovna sila pomemben dejavnik pri gozdnem delu v zasebnem sektorju. Anketa je tudi pokazala, da se z naraščanjem velikosti gozdne posesti bistveno zmanjšuje število tistih gozdnih posestnikov, ki sami ne opravijo nobene faze gozdne proizvodnje, povečuje pa se število posestnikov, ki sami opravijo posek in spravilo lesa. Vključevanje gozdnih posestnikov v tretjo fazo proizvodnje - prevoz lesa pa ni odvisno od velikosti posesti; nanj vplivajo predvsem drugi dejavniki.

Gozdno delo zaposluje zasebne gozdne posestnike zelo malo, povprečno letno le 4,4 dni. Zato dela v gozdu ni mogoče smatrati za dejavnost, ki je dopolnilo kmetijstvu in s katero bi kmečki gozdni posestniki popolnejše izkoriščali razpoložljivi časovni fond. Podatki o dinamiki odkupa lesa iz zasebnih gozdov kažejo, da je odkup največji v drugem tromesečju, se nato postopoma zmanjšuje in je najnižji v jeseni in pozimi. Na dinamiko torej bolj vplivajo drugi dejavniki, zlasti vremenski, kot pa povezanost s kmetijskimi deli.

Razdrobljenost zasebne gozdne posesti je torej pomembna ovira za večje vključevanje gozdnih posestnikov v gozdno proizvodnjo. Naša gozdna posest je premajhna in preveč razdrobljena, da bi omogočala pomembnejši časovni in s tem delovni angažman in s tem tudi omembe vreden zaslužek od dela. Izjema je seveda večja in velika gozdna posest, ki omogoča pomembno ali celo pretežno časovno angažiranje gozdnih posestnikov tako pri izkoriščanju gozdov kot tudi pri drugih gozdnih delih. Vendar je takih posestnikov zelo malo.

Pri tem se seveda zastavlja vprašanje, ali je mogoče povečati zaposlitev gozdnih posestnikov pri delu v svojem gozdu in s tem povečati tudi njihove denarne prejemke. Odgovor na to vprašanje žal ni pritrdilen. Iz podatkov o strukturi prevzema lesa iz zasebnih gozdov je razvidno, da so možnosti za nadaljnje vključevanje gozdnih posestnikov v gozdno proizvodnjo zelo majhne. Ni namreč mogoče pričakovati, da bi se gozdni posestniki lahko močneje vključili v še preostale faze izkoriščanja gozdov, zlasti v prevoz lesa, ker s svojimi delovnimi sredstvi težko konkurirajo gozdnogospodarskim organizacijam, ki lahko to delo opravijo ceneje. V gozdni proizvodnji tudi kmalu ne bo več mesta za zastarela tehnična sredstva in delovne postopke. Nagli razvoj tehnologije zahteva tudi v gozdarstvu uvajanje novih sredstev in izboljšanih načinov dela.

To pa ne sme pomeniti, da bo gozdni posestnik izrinjen iz gozda kot gozdni delavec. Izkoristiti moramo njegovo znanje in izkušnje pri gozdnem delu in ga vključiti kot delavca v zasebnih gozdovih nasploh (ne samo v njihovem gozdu) in tudi v družbenih. Tako bo dobil dejanski status delavca v združenem delu z vsemi pravicami in dolžnostmi, ki iz njega izhajajo.

5. POMEN GOZDOV ZA KMEČKA GOSPODARSTVA

Gozdovi predstavljajo povprečno 40,6% skupne površine kmečkih gospodarstev. Z večanjem skupne površine kmečkega gospodarstva se povečuje predvsem delež gozdov. Prevladujoč delež gozdov v skupni površini posestva imajo zlasti kmečka gospodarstva v gorskih predelih.

Dohodki iz gozdov sestavljajo skupaj z dohodki iz kmetijstva in drugimi dohodki skupni dohodek kmečkih gospodarstev. Delež gozdarstva v skupni vrednosti bruto proizvodnje zasebnega kmetijstva je relativno majhen, saj je znašal v zadnjem desetletju povprečno le 6,3%. Dejansko pa je pomen gozdov kot vira dohodkov za kmečka gospodarstva še manjši, ker dobivajo kmečka gospodarstva skoraj polovico svojih dohodkov z delom izven kmečkega gospodarstva. Cenimo, da je v obdobju 1966 - 1975 znašal delež dohodkov iz gozdov v skupnih dohodkih kmečkih gospodarstev okoli 4,6%.

Zaradi izredno pestre strukture zasebne gozdne posesti, različnega obsega proizvodnje in različnega deleža tržne in netržne proizvodnje na posameznih posestvih - nam prikazani posamični podatki ne dajejo dovolj kompleksne slike o odvisnosti (navezanosti) gozdnih posestnikov od dohodkov iz gozdov. Zato je smotno kategorizirati zasebne lastnike gozdov glede na to, kaj jim gospodarsko pomeni gozd. Razlikovanje posameznih značilnih skupin kmečkih gozdov je važno tudi zato, ker je gospodarski pomen gozdov v posameznih skupinah različen, prav tako pa tudi gozdnogospodarske možnosti za razvoj gozdnega gospodarstva. Zato bi se tudi konkretni družbeno-ekonomski ukrepi morali bolj prilagajati posameznim značilnim skupinam gozdnih posestnikov in jih upoštevati.

Danes lahko z vidika odvisnosti od dohodkov iz gozdov razdelimo gozdna posestva v tri značilne skupine:

- posestva, kjer je gozd nepomemben vir dohodkov,
- posestva, kjer je gozd dopolnilni vir dohodkov,
- posestva, kjer je gozd pomemben ali prevladujoč vir dohodkov.

Posestva, kjer je gozd nepomemben vir dohodkov

V to skupino štejemo gozdove v nižinskih in gričevnatih poljedelskih in vinogradniških predelih naše republike, kjer so gozdovi po svojem pomenu in donosnosti podrejeni ostalim panogam kmečkega gospodarstva. Osnovo kmečkega gospodarstva tvorijo v teh primerih vedno druge gospodarske panoge, posebno poljedelstvo in vinogradništvo, medtem, ko so gozdovi s svojimi donosi navadno na zadnjem mestu.

Temeljitejša analiza proizvodnega procesa v takih kmečkih gospodarstvih pa nam pokaže, da so tudi te, pretežno poljedelske kmetije, precej odvisne od svojih gozdov. Prvenstvena naloga gozdov pri kmetijah tega tipa je, da redno in v zadostni količini proizvajajo gozdne proizvode za tekoče potrebe posameznih gospodarstev, to je, da krijejo potrebe po drveh, drugem, tehničnem lesu (npr. kolje) in stelji.

V to skupino sodijo tudi vsi gozdovi nekmetov, ki imajo gozdove le za vir postranskih zaslužkov.

Posestva, kjer je gozd dopolnilni vir dohodkov

V to skupino štejemo gozdove v pretežno hribovitih predelih in deloma v gorskem svetu. Kmečka gospodarstva te kategorije imajo nekaj orne zemlje, travnikov in pašnikov ter sorazmerno večje površine gozdov. Na kmetijski zemlji pridelajo posestniki potrebne prehrabne proizvode, deloma tudi za tržišče, za druge potrebe pa mora s svojimi donosi prispevati gozd. Dohodki iz gozda so pri tem dopolnilo dohodkom iz kmetijstva.

Posestva, kjer je gozd pomemben ali pretežni vir dohodkov

V to skupino štejemo posestva v hribovskih in gorskih predelih, ki imajo sorazmerno velike površine gozdov, pašnikov in travnikov ter relativno malo njiv. Ta posestva črpajo svoje dohodke predvsem iz gozdarstva, živinoreje in turizma, vendar pa predstavlja gozdarstvo praviloma tisto gospodarsko panogo, od katere je odvisna gospodarska moč takih kmetij.

V to skupino sodijo tudi tki. gorske (višinske) kmetije, katerih problematiko je treba zaradi posebnih pogojev v katerih obstajajo in posebne vloge gozdarstva obravnavati nekoliko obširneje.

Gorske kmetije ležijo na nadmorski višini nad 800 m in imajo sorazmerno veliko gozdov, pašnikov in travnikov ter relativno malo njiv. Težišče njihove dejavnosti so zlasti živinoreja in gozdarstvo, v zadnjem času pa tudi turizem. Zlasti brez gozda bi si težko zamislili njihov obstoj.

Te kmetije imajo običajno površino nad agrarnim maksimumom. Žal nimamo popolnih podatkov o številu in velikosti teh kmetij, zlasti še, ker naša statistična služba ne zbira podatkov o vertikalni razporeditvi gospodarstev, ampak le o horizontalni. Po oceni (11) je gorskih kmetij okoli 1000 s povprečno skupno površino 55 ha, od tega je 32 ha gozda.

Gorske kmetije so prešle dolgo razvojno pot od živinorejsko-poljedelskih do gozdno-živinorejskih obratov. V prvem obdobju so bili gozdovi na teh kmetijah podrejeni živinorejsko-poljedelskemu gospodarstvu in so bili predvsem vir stelje in drv. Šele splošni gospodarski razvoj, zlasti pa razvoj železnic, je povzročil naglo relativno povečevanje vrednosti lesa. Zato so se, zlasti večje kmetije, začele preusmerjati k gozdarstvu. Višek je to preusmerjanje doseglo po osvoboditvi, ko se kažejo v gorskem svetu naslednje značilnosti (9):

- naglo napreduje ozelenjevanje gorskih področij, zlasti se povečujejo gozdne površine,
- za vsa gorska področja je značilno naglo zmanjševanje staleža živine, posebno drobnice. Najvažnejša panoga živinoreje je govedoreja,
- v področjih, kjer so slabši naravni pogoji in prevladuje večja zemljiška posest, se kmečka gospodarstva naglo preusmerjajo v gozdno-živinorejske obrate, male kmetije pa v delavska gospodarstva z dodatnimi dohodki iz svojih gozdov.

Gorske kmetije imajo nekaj značilnosti, ki jih bistveno ločijo od ostalih zlasti nižinskih. Delujejo v drugačnih klimatskih pogojih. Zlasti so za to področje značilne krajša vegetacijska doba, nižje povprečne temperature in več padavin. Zato so v teh krajih manjše možnosti za rastlinsko proizvodnjo. Gorske kmetije so na višinah in na razgibanem terenu, ki otežuje dostop in uvajanje mehanizacije. Razgiban teren tudi ni ugoden za izgradnjo sodobnih komunikacij. Zato je gostota cestnega omrežja še danes v gorskem svetu nižja kot v nižinskem. Gorske kmetije ne tvorijo strnjenih naselij, navadno so se oblikovale v celkih, ki so navadno oddaljeni drug od drugega po več km, cestna povezava je redka, izgradnja novih komunikacij pa draga. Brez ustrezne komunikacijske povezave pa ni mogoč nadaljnji razvoj gorskih kmetij. Ob sorazmerno slabi komunikacijski povezavi živi prebivalstvo gorskih kmetij osamljeno in izolirano od gospodarskih, upravnih kulturnih centrov. V težkih delovnih pogojih imajo prebivalci gorskih kmetij nižjo produktivnost dela in nižji življenjski standard. Posledica tega je sorazmerno naglo odseljevanje prebivalstva. Odseljevanje je zajelo velik del kmetij, tako da že danes marsikje primanjkuje delovne sile, same kmetije pa propadajo. Na razpad gorskih kmetij je vplival tudi naš davčni sistem, ki dolga leta po vojni ni imel elementov, ki bi pozitivno vplivali na obstoj gorskih kmetij.

Razvrstitev kmečkih gozdnih posestnikov v eno izmed prikazanih skupin ni lahka. Kot element razvrstitve moramo upoštevati predvsem dohodek, ki ga daje gozd v skupnem dohodku kmečkega gospodarstva.

Pri naši razvrstitvi posameznih kmečkih gozdnih posestnikov v eno izmed prikazanih skupin bomo upoštevali višino denarnih prejemkov (za prodan les) ter vrednost naturalne porabe lesa glede na povprečni dohodek 4-članskega kmečkega gospodarstva.

Na podlagi tega lahko napravimo naslednjo razvrstitev kmečkih gospodarstev z vidika odvisnosti (navezanosti) od gozda:

1. V skupino posestev, kjer je gozd nepomemben vir dohodkov uvrščamo posestva, ki imajo do 5 ha gozdov. V tej skupini je 85,9% gozdnih posestnikov, ki imajo skupno 43,9% vse zasebne gozdne površine. Dohodek iz gozdov pa predstavlja do 10% povprečnega dohodka kmečkih gospodarstev, povprečno pa 2,3%.
2. V skupino posestev, kjer je gozd dopolnilni vir dohodka uvrščamo posestva, ki imajo 5 - 15 ha gozdov. V tej skupini je 11,8% gozdnih posestnikov, ki imajo skupno 36,8% vse zasebne gozdne površine. Dohodek iz gozdov predstavlja 10 - 25% povprečnega dohodka kmečkih gospodarstev, povprečno pa 14,6%.
3. V skupino posestev, kjer je gozd pomemben ali prevladujoč vir dohodkov uvrščamo posestva, ki imajo nad 15 ha gozdov. V tej skupini je 2,3% gozdnih posestnikov, ki imajo skupno 19,3% zasebne gozdne površine, dohodek iz gozda pa predstavlja več kot 25% povprečnega dohodka kmečkih gospodarstev, povprečno 40,1%.

Za veliko večino gozdnih posestnikov dohodki iz gozdov ne predstavljajo pomembnega deleža v skupnih dohodkih kmečkih gospodarstev. Le zelo majhen del gozd-

nih posestnikov ima dohodke iz gozdov tako velike, da jim služijo kot temelj njihovega gospodarstva in jim dajejo zadovoljive možnosti za obstoj in napredek njihovih gospodarstev. Ta skupina posestnikov je še posebej zanimiva kot zelo pomembna skupina tržnih proizvajalcev. V tej skupini je tudi večina tki. gorskih kmetij, ki ima zelo visok delež gozdov v skupni površini in visok (94%) delež tržne proizvodnje lesa. Te kmetije imajo manjše možnosti za denarnimi prejemki izven kmetijstva in gozdarstva. Zato so denarni prejemki za prodan les pomembni in predstavljajo 76% vseh denarnih prejemkov teh kmetij.

6. DRUŽBENI INTERES NAD GOSPODARJENJEM Z ZASEBNIMI GOZDOVI

Zasebni gozdovi morajo, kljub zasebnemu lastništvu, enako kot družbeni služiti širšim družbenim interesom in jih ni mogoče odtegniti družbeni skrbi za njihov napredek in načrtno gospodarjenje. Krepitev družbenih elementov pri gospodarjenju z zasebnimi gozdovi je neločljivo povezana tudi s postopnim spreminjanjem proizvodnih odnosov na vasi.

Interesi družbe in lastnikov gozdov pa so si često v nasprotju. Lastniki si prizadevajo dobiti iz svojih gozdov čimvišji dohodek, pri čemer niso neposredno zainteresirani, da bi kaj vlagali v gozdove. Za dosego svojih ciljev zahtevajo bolj ali manj neomejene pravice razpolaganja s svojimi gozdovi.

Družbeni interes pa je mnogo širši. Poleg zagotovitve čimvečje proizvodnje si družba prizadeva s svojimi ukrepi zagotoviti trajnost proizvodnje in zavarovanje vseh posrednih koristi gozdov. Zato z ustreznimi ukrepi omejuje lastnike pri razpolaganju z njihovimi gozdovi in usmerja gospodarjenje tako, da so v celoti zagotovljeni družbeni in upoštevani v največji meri tudi lastnikovi interesi.

Za naše povojno obdobje so značilni zelo pestri in mnogokrat hitro spreminjajoči se ukrepi gospodarske politike, ki so bili mnogokrat postavljeni zaradi nujnih gospodarskih potreb tudi brez temeljite strokovne ali znanstvene obdelave. Hiter gospodarski in širši družbeni razvoj pa je razumljivo terjal tudi stalne spremembe in prilagoditve.

Ukrepi, ki so usmerjali gospodarjenje v zasebnem sektorju gozdarstva so bili, vsaj v prvem obdobju pretežno administrativne narave. O tem priča tudi izredno veliko število zakonskih predpisov s področja gozdarstva. Šele z uvedbo skupnega gospodarjenja z družbenimi in zasebnimi gozdovi in razvijanjem samoupravnega položaja kmetov - lastnikov gozdov se administrativno usmerjanje umika in ga nadomešča samoupravno dogovarjanje in odločanje.

Glavna pozornost vseh nosilcev gospodarske politike je bila ves čas usmerjena predvsem v naslednje družbeno-ekonomske probleme zasebnega sektorja gozdarstva:

- reguliranje lastništva nad gozdovi v skladu s splošnimi družbenimi izhodišči o zasebni lastnini,

- zagotovitev trajnosti gozdne proizvodnje in reprodukcije gozdov,
- usmerjanje izkoriščanja gozdov in stimuliranje tržne proizvodnje lesa ter omejevanje domače porabe lesa,
- usmerjanje in organiziranje prodaje lesa,
- hitrejše odpravljanje nasprotij med lastniki gozdov in družbe z uveljavljanjem ustreznih oblik gospodarjenja z zasebnimi gozdovi in z razvijanjem samoupravnih odnosov v zasebnem sektorju gozdarstva,
- iskanje ustreznih organizacijskih oblik povezovanja razdrobljene gozdne posesti,
- vključevanje zasebnega sektorja gozdarstva v postopno spreminjanje proizvodnih odnosov na vasi.

Prvi družbeni ukrepi za omejevanje zasebne gozdne posesti segajo že v obdobje po letu 1945 in so sestavni del agrarne reforme. Agrarna reforma je pomenila likvidacijo fevdalnih ostankov na vasi in odpravo kapitalističnih veleposestev. Imela pa je tudi velik politični pomen: zemljo so dobili tisti, ki jo obdelujejo, hkrati pa je bil močno razširjen zemljiški fond družbenega sektorja.

Z agrarno reformo smo v Sloveniji razlastili 303.002 ha zemlje, od tega 61% gozdov. Razlaščeni gozdovi so pretežno pripadli gozdnim gospodarstvom, manjše površine pa so dobili drugi agrarni interesi, predvsem kmetijska posestva in kmetijske zadruge. Z agrarno reformo se je v Sloveniji tudi bistveno spremenila lastninska struktura gozdne posesti: družbeni sektor gozdarstva se je močno okrepil (njegov delež se je povečal od 20% leta 1939 na 36% leta 1970), čeprav še vedno prevladujejo zasebni gozdovi. Z agrarno reformo smo v Sloveniji praktično odpravili veliko zasebno gozdno posest, čeprav so posamezniki, zlasti v gorskih predelih, še obdržali tudi nad 100 ha gozdov.

Postavljeni agrarni maksimum za gozdove je bil po vojni nujen družbeno-politični in ekonomski ukrep, ki je v sklopu ukrepov agrarne politike onemogočil uveljavljanje kapitalističnih teženj na področju zasebnega sektorja gozdarstva in hkrati prispeval k krepitvi družbenega sektorja gozdarstva. V sedanji fazi podružbljanja gozdne proizvodnje pa ta ukrep ni več tako pomemben, niti ni "bistveno socialistično načelo, temveč samo zgodovinsko pogojeno sredstvo, da se vzbudijo socialistični procesi" (1). Brez agrarnega maksimuma bi bil razvoj otežen in lahko bi se pojavile iluzije, da je napredovanje gospodarjenja z gozdovi mogoče na sicer večjih, vendar izoliranih zasebnih posestvih. Cilj naše gozdarske politike pa ni izoliran zasebni gozd. Zato tudi rešitve za napredek in razvoj gospodarjenja z zasebnimi gozdovi ne moremo iskati v spreminjanju velikosti zasebne gozdne posesti, temveč le v povezovanju ter podružbljanju gozdov in gozdne proizvodnje.

Ukinitev agrarnega maksimuma pa bi tudi v gozdarstvu, podobno kot v kmetijstvu "sprožila socialno razlikovanje kmečkega prebivalstva na osnovi lastništva, imela pa bi tudi dolgoročne ekonomske, socialne, politične in pravne posledice" (5).

V tej luči je treba ocenjevati tudi v letu 1973 uveljavljene spremembe zemljiškega maksimuma za nekmete, ki sodi v sklop nujnih ukrepov na odpravljanje neu-

pravičenih socialnih razlik. Uresničevanje teh ukrepov pa bo predstavljalo za gozdnogospodarske organizacije težko gospodarsko obremenitev pri plačevanju odškodnine. Zato bi bilo smotno iskati tudi druge rešitve za urejanje odnosov med družbo in gozdnogospodarskimi organizacijami na eni, ter nekmečkimi gozdni posestniki na drugi strani. Te rešitve ne bi temeljile samo na formalno-pravnih vprašanjih lastništva in velikosti posesti, temveč na vsebini te lastnine.

Družbeno-ekonomske odnose v zasebnem sektorju gozdarstva usmerjamo tudi z davčno politiko. Davčna politika mora v gozdarstvu upoštevati tudi specifičnosti gozdarstva, zlasti pa njegove negospodarske naloge. Obdavčenje gozdov po dejanskem dohodku je bilo doslej zaradi neurejenega katastra edino pravilno. S popolno ureditvijo zasebnih gozdov pa so že dozoreli pogoji za ponovni prehod na obdavčenje možnega dohodka etata. Tak način bi nedvomno bolj vzpodbudil gozdne posestnike, da bi svoje gozdove optimalno izkoriščali.

Še bolj kot doslej bi morali tudi upoštevati, da z davčno politiko v gozdarstvu neposredno vplivamo na položaj na vasi, usmerjamo blagovno-denarne odnose in družbeno-ekonomska gibanja vasi. Pomemben prispevek k temu predstavlja diferencirano obdavčenje kmečkih in nekmečkih gozdnih posestnikov. Predvideti pa bi morali davčne olajšave še za nekatere kategorije gozdnih posestnikov, ki jih iz družbeno-političnih in ekonomskih razlogov še posebej želimo ohraniti (npr. gozdni posestniki v gorskih predelih).

Obseg zasebne gozdne proizvodnje je reguliran z gozdnogospodarskimi načrti in letnimi načrti gospodarjenja. Njihovo uresničevanje je obvezno. Zato za usmerjanje izkoriščanja gozdov niso potrebni drugi regulativni ukrepi.

Vendar pa gozdnogospodarske organizacije v skupnem gospodarjenju z vsemi gozdovi še ne obvladujejo proizvodnje v zasebnem sektorju. Sečnja v zasebnem sektorju močno zaostaja za predvidevanji in obvezami v gozdnogospodarskih načrtih. Aktivnost mnogih gozdnogospodarskih organizacij se še vedno vse preveč omejuje le na klasični odkup lesa iz zasebnih gozdov, ni pa dovolj oprta na dejanske zadolžitve in pristojnosti, ki izhajajo iz skupnega gospodarjenja. Pri tem sicer ne gre podcenjevati vzrokov ekonomske narave, ki otežujejo, da bi popolneje uresničili predvideni obseg proizvodnje, vendar prav tako ne gre zanemariti dejstva, da smo doslej premnogokrat enostransko in preveč pogosto poudarjali le pravice gozdnih posestnikov, vse premalo pa tudi njihove obveznosti v skupnem gospodarjenju.

Pri gospodarjenju z zasebnimi gozdovi smo v povojnem obdobju uveljavljali v Sloveniji najrazličnejše organizacijske oblike, ki so leta 1965 privedle na skupno gospodarjenje z vsemi gozdovi ne glede na lastništvo.

Skupno gospodarjenje z zasebnimi in družbenimi gozdovi znotraj gozdnogospodarskih območij in v okviru ene gozdnogospodarske organizacije z ustreznim ekonomskim in strokovnim potencialom je porok, da se bo s temi gozdovi gospodarilo po vseh naprednih strokovnih načelih in da bodo najbolj učinkovito izpolnjene naloge, ki jih družba postavlja pred zasebni sektor gozdarstva. Spričo prepletenosti

družbenih in zasebnih gozdov na večini gozdnogospodarskih območij Slovenije, le takšna organizacijska oblika zagotavlja celovitost gospodarjenja z gozdovi, od gojenja do izkoriščanja gozdov, gradnje cestnega omrežja in prometa z lesom.

Skupno gospodarjenje z družbenimi in zasebnimi gozdovi je smotrno in racionalno tudi z ekonomskega vidika, vendar pa se v območjih, kjer prevladujejo zasebni gozdovi z nizkim proizvodnim potencialom in relativno veliko domačo porabo lesa, pojavljajo težave pri kritju stroškov za izvajanje vseh nalog, ki jih družba nalaga organizacijam, ki gospodarijo z gozdovi. V takih območjih bo treba bolj skrbno in racionalno postaviti gozdarsko službo in izvesti tudi druge z zakonom o gozdovih predvidene možne ukrepe, kot npr. opustitev odkazovanja drevja in podobno.

V skupnem gospodarjenju je posebno pomembno tudi kako kmetje - lastniki gozdov lahko uveljavljajo svoje samoupravne pravice in dolžnosti. Samoupravno angažiranje kmetov - lastnikov gozdov je bilo že doslej precej razvito in so bile v preteklosti uveljavljene najrazličnejše oblike, ki pa vendarle niso v celoti zadovoljile. Pomemben napredek pri razvijanju samoupravnih odnosov v zasebnem sektorju gozdarstva je bil napravljen zlasti z ustanovitvijo samoupravnih skupnosti gozdnih posestnikov po letu 1970, novo kvaliteto pa dobivajo ti odnosi z uveljavitvijo ustavnih načel in z oblikovanjem obratov za kooperacijo. Posebej pa bo za nadaljnji razvoj gospodarjenja z zasebnimi gozdovi pomembno uresničevanje določil zakona o združenem delu, ki podrobno opredeljuje tudi združevanje dela in sredstev ter samoupravno organiziranost združenih kmetov v tki. temeljnih organizacijah za kooperacijo.

Sedaj so kmečki gozdni posestniki organizirani v 43 obratih za kooperacijo. Po posameznih območjih pa je slika zelo različna. Kar na devetih območjih so kmetje - lastniki gozdov organizirani samo v enem obratu za kooperacijo, na štirih območjih so organizirali obrate za kooperacijo po dosedanjih obratih, le v enem primeru pa so organizirali več obratov in izvedli tudi novo teritorialno razdelitev.

Raznolikost gozdov, različen obseg proizvodnje, zlasti tržne, in različen delež posestnikov, ki so se pripravljali vključiti v gozdno proizvodnjo kot delavci, gotovo ne dopušča enotne organizacije zasebnega sektorja po vsej Sloveniji. Vendar pa je na prvi pogled jasno, da sedanja organiziranost ne odraža različnih pogojev in razmer v posameznih območjih, pač pa je posledica neenotnih pogledov in pristopov pa tudi poskusov uniformiranosti. Zato se je treba dogovoriti za enotna izhodišča za oblikovanje obratov za kooperacijo, ki bodo v konkretnih razmerah dala drugačne, prilagojene rešitve. Gre torej za enoten pristop, ki pa mora nujno prispevati k neuniformiranim rešitvam.

Po splošni oceni obrati za kooperacijo še niso usposobljeni za opravljanje vseh zaupanih nalog. Večinoma še niso postali samostojni gospodarski subjekti in so v njih bolj ali manj še ohranjeni odnosi iz prejšnje organiziranosti kmetov znotraj samoupravnih skupnosti.

Glavna pomanjkljivost sedanje organiziranosti gospodarjenja z zasebnimi gozdovi je nedvomno v nepopolni kadrovski zasebni teh obratov, ki vse preveč vežejo vse

strokovne in proizvodne naloge na TOZD družbenega sektorja in zato niso usposobljeni za samostojno opravljanje planskih obveznosti in prevzem odgovornosti za naloge, ki jim jih v skupnem gospodarjenju nalaga zakon. Pri tem pa ne gre za to, da bi obrati za kooperacijo povsod in v vseh konkretnih razmerah imeli enako kompletno sestavo strokovnega kadra. Upoštevati je treba obseg dela, velikost obrata in druge elemente. Morajo pa biti taki, da se bodo sposobni povezovali in združevati delo in sredstva z drugimi obrati in temeljnimi organizacijami združenega dela družbenega sektorja, saj samo tak način dela lahko prispeva k uspešnemu in racionalnemu izvajanju postavljenih nalog.

Razvijanje samoupravnih odnosov v zasebnem sektorju gozdarstva pa ne more biti samo skrb in naloga gozdnogospodarskih organizacij, njenih delavcev in gozdnih posestnikov, ampak tudi skrb družbeno-političnih organizacij. Te so lahko pomembna opora pri hitrejšem razvijanju samoupravnih odnosov.

Zavedati se moramo tudi, da z razvijanjem novih družbeno-ekonomskih odnosov v zasebnem sektorju gozdarstva prispevamo tudi k hitrejšemu spreminjanju družbeno-ekonomskih odnosov na vasi in vplivamo na celoten ekonomski in socialni razvoj podeželja. Gozdno gospodarstvo lahko bistveno pripomore, da se bodo kmečka gospodarstva hitreje vključila v nove produkcijske in družbene odnose. Nadaljnji ukrepi gospodarske politike v zasebnem sektorju gozdarstva pa morajo pospeševati tako usmeritev.

Z uresničitvijo skupnega gospodarjenja bo končana le prva faza podružbljanja zasebnih gozdov. V naslednji fazi pa se mora vse bolj uveljaviti kompleksno gospodarjenje z gozdovi. Stvarno lastništvo po parcelah mora postopoma preiti v obliko idealnega lastniškega deleža na podlagi objektivnih meril.

Prehod na idealno lastništvo je prvi pogoj za poenostavitev in pocenitev vseh faz dela v gozdni proizvodnji, saj je uporaba sodobnih tehničnih sredstev mogoča in rentabilna samo na zaokroženih površinah. V pogojih kompleksnega izvrševanja vseh faz gozdne proizvodnje mora delovna organizacija ves proizvodni proces organizirati in mehanizirati. V organizirani proizvodnji tudi ne bo več mesta za zastarele proizvodne postopke in sredstva, zahtevala pa bo tudi pospešeno preobrazbo sedanjega lastnika gozda v stalnega in kvalificiranega gozdnega delavca.

Zaradi kompleksnosti gospodarjenja, zlasti izkoriščanja gozdov, bo treba urediti tudi vprašanje rednih dohodkov lastnikov gozdov. Trajnosti donosov ne bo več mogoče zagotoviti na posameznih parcelah, ampak le v okviru večjega območja. Z ustreznimi ukrepi bo treba zagotoviti, da bodo lastniki dobili enakomerne letne dohodke ne glede na to, ali se njihova parcela izkorišča ali ne.

V tretji, zaključni fazi podružbljanja, se bodo pogoji gospodarjenja v obeh sektorjih lastništva izenačili, prenehale pa bodo tudi vse pravice in obveznosti, ki izhajajo iz zasebne lastnine gozda. Za doseg tega dolgoročnega cilja pa bo potrebno daljše obdobje intenzivnega gospodarskega razvoja vseh gospodarskih dejavnosti, še posebej pa kmetijstva in gozdarstva.

POVZETEK

Študija obravnava družbeno in ekonomsko problematiko zasebnega sektorja gozdarstva v Sloveniji in to z vidika lastnikov gozdov in s splošno družbenega vidika. Avtor je proučeval nastanek in razvoj zasebne gozdne posesti, posestne razmere v zasebnem sektorju gozdarstva, gospodarski položaj gozdnih posestnikov, njihovo neposredno odvisnost od gozdov ter pomen, ki ga imajo gozdovi v njihovih kmečkih gospodarstvih. Posebej je avtor analiziral družbeni interes nad gospodarjenjem z zasebnimi gozdovi in prikazal nekatere možne nadaljnje ukrepe gospodarske politike pri gospodarjenju z zasebnimi gozdovi. Študija temelji tudi na empiričnem materialu in uporabi kvantitativnih metod, saj zgolj s kvalitativno analizo ni bilo mogoče odkriti vseh značilnosti obravnavanih pojavov.

V Sloveniji odpade na zasebne gozdove $\frac{2}{3}$ gozdne površine, na zasebni sektor odpade tudi 45% tržne gozdne proizvodnje in 43% narodnega dohodka gozdarstva.

Zasebna gozdna posest je zelo razdrobljena, povprečno meri le 3 ha, vendar ima vsak posestnik še povprečno tri prostorsko ločene gozdne parcele. Gozdnogospodarske posledice drobljenja zasebne gozdne posesti so zlasti naslednje: razdrobljeni gozdovi so praviloma slabše ohranjeni, imajo nižjo lesno zalogo in prirastek, stroški gospodarjenja pa so večji, delež tržne proizvodnje na enoto površine pa manjši, pri prodaji gozdnih sortimentov dosegajo mali gozdni posestniki slabše ekonomske rezultate.

Razdrobljena posest in z njo povezana drobne tržna proizvodnja sta temeljni značilnosti zasebnega sektorja gozdarstva v Sloveniji. Na majhni parceli pa ni mogoče racionalno gospodariti in jo je treba povezovati in združevati. Optimalne ekonomske in tehnološke rešitve tudi v gozdarstvu že zahtevajo združeno delo večjega števila proizvajalcev in primerno družbeno organizacijo proizvodnje. Razvoj proizvodnih sil je tudi drobno gozdno proizvodnjo pripeljal do trenutka, ko sama ne more več obstajati in jo sili v povezovanje in združevanja. V naših razmerah, ko je uveljavljeno skupno gospodarjenje z vsemi gozdovi, je to povezovanje uspešno v obeh sferah: biološki in poslovno-tehnični.

Gozdni posestniki skoraj v celoti sami opravijo prvi dve fazi gozdne proizvodnje in so za to delo večinoma tudi ustrezno opremljeni. Vendar pa gozdno delo zaposluje gozdne posestnike povprečno le 4,4 dni na leto. Zato dela v gozdu ni mogoče smatrati za dejavnost, ki je dopolnilo kmetijstvu in s katero bi kmečki gozdni posestniki popolneje izkoriščali razpoložljivi časovni fond. Realne možnosti za povečanje zaposlitve gozdnih posestnikov pri gozdnem delu so majhne.

Gozdovi predstavljajo povprečno 40,6% skupne površine kmečkih gospodarstev. Z večanjem skupne površine kmečkega gospodarstva se delež gozdov povečuje. Prevladujoč delež gozdov in skupni površini posestva imajo zlasti kmečka gospodarstva v gorskih predelih.

Delež gozdarstva v skupni vrednosti bruto proizvodnje zasebnega kmetijstva je relativno majhen in je znašal v obdobju 1966 - 1970 povprečno le 6,3% letno. Dejansko pa je pomen gozdov kot vira dohodka za kmečka gospodarstva še manjši, ker dobivajo kmečka gospodarstva skoraj polovico svojih dohodkov z delom zunaj kmečkega gospodarstva. Avtor ocenjuje, da je v obdobju 1966 - 1970 znašal delež dohodkov iz gozdov v skupnih dohodkih kmečkih gospodarstev okoli 4,6%.

Z vidika gospodarske pomembnosti za lastnike lahko gozdna posestva razdelimo v tri značilne skupine:

- posestva, kjer je gozd nepomemben vir dohodkov - v to skupino sodijo posestva, ki imajo do 5 ha gozdov. Takih je 85,9% gozdnih posestev, ki imajo skupno 43,9% vse zasebne gozdne površine. Dohodek iz gozda predstavlja povprečno 2,3% skupnega dohodka kmečkih gospodarstev;
- v skupino, posestev, kjer je gozd dopolnilni vir dohodka - v to skupino sodijo posestva, ki imajo 5 - 15 ha gozdov. Takih je 11,8% gozdnih posestev, ki imajo skupno 36,8% vse zasebne gozdne površine, dohodek iz gozda pa predstavlja povprečno 14,6% skupnega dohodka kmečkih gospodarstev;
- v skupino posestev, kjer je gozd pomemben ali prevladujoč vir dohodkov v to skupino sodijo posestva, ki imajo nad 15 ha gozdov. Takih je 2,3% gozdnih posestev, ki imajo skupno 19,3% zasebne gozdne površine. Dohodek iz gozdov pa predstavlja povprečno 40,1% skupnega dohodka njihovih kmečkih gospodarstev.

Zasebni gozdovi morajo kljub zasebnemu lastništvu služiti tudi širšim družbenim interesom. Zato jih ni mogoče odtegniti družbeni skrbi za njihov napredek in načrtno gospodarjenje. Krepitev družbenih elementov pri gospodarjenju z zasebnimi gozdovi je neločljivo povezana tudi s postopnim spreminjanjem proizvodnih odnosov na vasi. Avtor podrobno analizira zlasti vprašanje organiziranosti zasebnih gozdnih posestnikov, kjer smo imeli v povojnem obdobju pestre organizacijske oblike, ki so po letu 1965 privedle do skupnega gospodarjenja z družbenimi in zasebnimi gozdovi znotraj gozdnogospodarskih območij in v okviru ene gozdnogospodarske organizacije. To je pogoj za optimalno biološko proizvodnjo, smotrno izkoriščanje gozdov in preskrbo potrošnikov z lesom. Finančni pokazovalci tudi kažejo, da je skupno gospodarjenje tudi ekonomsko smotrno in racionalno. V okviru skupnega gospodarjenja se gozdni posestniki vse bolj uveljavljajo kot delavci, sodelujejo z lastnim delom in delovnimi sredstvi v gozdni proizvodnji in sodelujejo v upravljanju gozdnogospodarskih organizacij. Organizacijsko pa so posebej povezani v obratih za kooperacijo.

PRESENT SITUATION AND BASIC PROBLEMS IN PRIVATE FOREST MANAGEMENT IN SR SLOVENIA

Summary

The paper deals with the social and economical problems of the private forestry sector in Slovenia - from the private forest owners' standpoint as well as from the point of view of the entire society. The author touches upon the beginnings and the development of the private forest ownership, ownership structure in the private forestry sector, economical situation of the forest owners, their direct dependence on the forests and the significance of the forests in their farming operations. Author especially analyses the interest of the society in the management of such private forests and presents some possible further economical policy measures in the private forest management. The study has been based on empirical materials as well as on the use of quantitative methods. The qualitative analysis alone could not reveal all the characteristics of the phenomena studied.

Private forests in Slovenia represent two thirds of the total forest area, the private sector represent 45 percent of the market production and 43 percent of the national income from the forestry.

Private forest holdings are very fragmented. On the average they amount only to 3 hectares and yet has an average owner three specially separated forest parcels. Forest economical consequences of the private forest ownership fragmentation are primarily the following ones: as a rule the fragmented forests are in poorer condition, they have a lower standing stock and a lower increment growth, the management costs are higher, the portion of market production per area unit is lower, when selling the forest assortments small forest owners also reach poorer economic results.

Fragmented holdings and the related small market production are the main characteristics of the private forestry sector in Slovenia. Small forest parcel renders rational management impossible. As a result such parcels have to be joined and united. Optimal economic and technological solutions already require, also in forestry, united work of a larger number of producers as well as a suitable social organization of production. The development of production forces has brought the small forest production to the point where it cannot exist by itself but has been forced to join and unite. In our conditions where the joint management of all the forests is being practiced, this unification has been successful in both spheres: biological as well as commercial-technical one.

Private forest owners perform the first two phases of the forest production in most cases alone. By and large they are adequately equipped for this type of work. However, the work in forest requires on the average only 4.4 forest owner's working days a year. Thus the work in the forest cannot be considered as an activity supplementing the farming and which would aid the farmer forest ow-

ners in better utilization of the time available. The real possibilities of increasing the employment of forest owners in the forests are small indeed.

On the average, forests represent 40.6 percent of the total farm holding area. The larger the individual holding, the greater is the portion of the forests. Prevailing portion of forests in the total holding area occurs particularly in cases of the farms in the mountainous areas.

The share of forestry in the total value of the gross production in the private farming sector is relatively small: in the period 1966 - 1970 it amounted on the average only to 6.3 percent a year. Actually is the significance of forests as of an income source of the farm holdings even smaller as these earn nearly one half of their income with the work elsewhere. Author estimates that the share of income from the forests represented some 4.6 percent of the total farm holding income in the period 1966 - 1970.

Considering the economic significance of the forests for their owner's, we can divide them into three characteristic groups:

- farm holdings, where the forests represent an insignificant source of income. Holdings with up to 5 hectares of forest belong to this group. There are 85.9 percent of such holdings, representing 43.9 percent of all the private forest area. The income from the forest represents on the average 2.3 percent of the total farm holdings' income.
- farm holdings where the forest represents a supplementary source of income. Holdings with 5 to 15 hectares of forest belong to this group. There are 11.8 percent of such forest holdings with a total of 36.8 percent of the entire private forest area. The income from the forest represents on the average 14.6 percent of the total farm holdings' income.
- the group of holdings where forest represents an important or the predominant source of income. This group consists of holdings with over 15 hectares of forest. They represent 19.3 percent of private forest area. The income from the forest represents on the average 40.1 percent of the total income of the holdings.

Private forests have to serve broader public interests in spite of the fact that they are privately owned. Therefore they cannot be exempted from the attention of society which is concerned about their progress and planned management. The strengthening of the social elements in the private forest management is inseparably connected also with the gradual changes in production relations in the village. Author exhaustively analyses particularly the question of organization of private forest owners. In the post-war period we had numerous organizational schemes, which resulted in the joint public and private forest management within the forest management regions and within individual forest management organizations after 1965. This is the most salient condition ensuring optimal biological production, purposeful forest utilization and supply. Financial indicators have also shown that joint management is also economically expedient and rational.

Within the framework of the joint management the forest owners more and more assume the role of the workers: they participate with their own work and with their working means in the forest production and participate also in the management of the forest management organizations. Organizationally, however, they are united in special units for cooperation.

7. VIRI

1. Agrarna politika i zadaci Saveza komunista Jugoslavije, Beograd 1970.
2. Anketa o gospodarjenju z zasebnimi gozdovi. Poslovno združenje gozdnogospodarskih organizacij, Ljubljana 1968.
3. Anketa o gospodarjenju z zasebnimi gozdovi na gozdnih obratih Ruše, Ljubno ob Savinji, Trebnje in Domžale, gradivo Ljubljana 1970/71.
4. CAJNKO, T.: Problematika gospodarjenja z zasebnimi gozdovi, Ljubljana 1963.
5. Družbeno-ekonomski vidiki razvoja kmetijstva v Sloveniji, gradivo za 13. sejo CK ZKS, Komunist 20/3-1970.
6. ENGELS, F.: Kmečko vprašanje v Franciji in Nemčiji, Izbrano delo II, Ljubljana 1951.
7. KARDELJ, E.: Problemi socialistične politike na vasi, Ljubljana 1969.
8. MARX, K.: Kapital, Ljubljana 1961, 1967, 1973.
9. MEDVED, J.: Spreminjanje agrarnega prebivalstva v gorskem svetu ob primeru Mežiške doline, Geografski vestnik 1965.
10. Razvrstitev privatnih posestnikov po skupinah in gozdnih površinah, ki jih imajo v lasti, Zavod LRS za statistiko, Ljubljana 1956, rokopis.
11. URATNIK, F.: K problematiki kmetij v hribovitih predelih - Višinske kmetije, Ekonomska revija 1961, 3.
12. WINKLER, I.: Ekonomski položaj kmečkih gozdnih posestnikov v Sloveniji, Ljubljana 1969.
13. WINKLER, I.: Zasebni gozdovi v SR Sloveniji kot družbeno-ekonomski problem, Ljubljana 1970.
14. WINKLER, I.: Pomen gozdov za kmečka gospodarstva na Slovenskem, Sodobno kmetijstvo 1972, 5.
15. WINKLER, I.: Zasebni gozdovi v SR Sloveniji kot ekonomska baza lastnikov gozdov in kot objekt gospodarske politike, Ljubljana 1974, disertacija.
16. WINKLER, I.: Razdrobljenost posesti - ekonomski problem kmečkega gozda, Sodobno kmetijstvo 1974, 5.
17. WINKLER, I.: Zaposlitev gozdnih posestnikov pri gozdnem delu, Sodobno kmetijstvo 1974, 10.

18. WINKLER, I.: Nekmečka gozdna posest v Sloveniji, Sodobno kmetijstvo 1976, 3.
19. Zakon o kmetijskih zemljiščih, Ur. list SRS šte. 22-236/1973.
20. Zakon o gozdovih, Ur. list SRS šte. 16-135/1974.
21. Zakon o združenem delu, Ur. list SFRJ šte. 53-764/1976.

UDK 634.0.232.318:634.0.232.312.31 Abies alba MILL.

KAKOVOST JELOVEGA SEMENA V ODVISNOSTI OD PROVENIENČNIH RASTIŠČ
IN KLIME POSEBNO GLEDE NA PROPADANJE NAŠE JELKE

Miran BRINAR

Sinopsis

S primerjanjem semena desetih različnih jelovih provenienc iz Slovenije (YU), so bile dognane nekatere stohastične odvisnosti med različnimi ekološkimi parametri, načini priprave oziroma dodelave semena in kakovostjo jelovega semena. Izsledki raziskav v marsičem potrjujejo dognanja, ki jih je avtor objavil v preteklih letih.

THE FIR SEED VIABILITY IN RELATION TO THE PROVENANCE SITES AND
CLIMATE WITH SPECIAL RESPECT TO THE FIR DIE-BACK IN SLOVENIA (YU)

Synopsis

On the basis of comparison of ten various fir provenances from Slovenia (YU), some stochastic dependences among various ecological parameters, seed preparation as well as processing and fir seed viability have been established.

The research results in many respects confirm the findings published by the author in the past years.